

SEXUAL ABUSE OF MINORS BY CLERGYMAN – SELECTED CRIMINAL ASPECTS IN THE CANONICAL AND POLISH LEGAL ORDER

WYKORZYSTYWANIE SEKSUALNE MAŁOLETNIICH PRZEZ DUCHOWNYCH – WYBRANE ASPEKTY KARNE W KANONICZNYM ORAZ POLSKIM PORZĄDKU PRAWNYM

ABSTRACT

Criminalizing sexual contacts with minors is by all means justified, as there is no “good pedophilia”. Sexual activity between an adult and a child is always based on the use of power towards a child, and this has its special expression when it occurs on the part of professions of public trust, such as clergy. Such activity must therefore be treated as sexual abuse of a minor. The social sense of justice requires that this protection be effectively implemented by both church and state institutions. On the basis of canon law, the protection of minors against sexual abuse by clergy is ensured by can. 1398 of the Code of Criminal Procedure, while in Polish law this is primarily served by Art. 200 of the Penal Code. The severe criminalization of sexual abuse of minors, both in canon law and in Polish criminal law, indicates that both lawmakers recognize the seriousness of these behaviors. Both legal systems complement each other, having the tools to hold the perpetrators of crimes accountable and punishing them for ailments appropriate to their specificity.

STRESZCZENIE

Penalizacja kontaktów seksualnych z małoletnimi jest ze wszech miar uzasadniona, gdyż nie ma „dobrej pedofilii”. Seksualna aktywność pomiędzy dorosłym a dzieckiem zawsze opiera się na wykorzystywaniu władzy wobec dziecka, a ma to swój szczególny wyraz, gdy dochodzi do niej ze strony osób pełniących profesje zaufania publicznego, takich jak duchowni. Aktywność taka musi być zatem traktowana jako seksualne wykorzystanie małoletniego. Społeczne poczucie sprawiedliwości wymaga, by ochrona małoletnich przed wykorzystywaniem seksualnym była skutecznie realizowana przez instytucje zarówno kościelne, jak i państwowe. Na gruncie prawa kanonicznego ochronę małoletnich przed wykorzystywaniem seksualnym przez duchownych zapewnia kan. 1398 § 1 n. 1 KPK, zaś w prawie polskim służy temu przede wszystkim art. 200 k.k. Surowa penalizacja wykorzystywania seksualnego małoletnich, zarówno w prawie kanonicznym, jak i polskim prawie karnym, wskazuje na uznanie przez obu prawodawców znacznej ciężkości tych zachowań. Oba systemy prawne uzupełniają się nawzajem, mając narzędzia pociągania do odpowiedzialności sprawców przestępstw i wymierzając kary o dolegliwości właściwej dla ich specyfiki.

KEYWORDS: *pedophilia, canon law, criminal law, sexual abuse, sexual abuse of children by clergy*

SŁOWA KLUCZOWE: *pedofilia, prawo kanoniczne, prawo karne, wykorzystywanie seksualne, wykorzystywanie seksualne małoletnich przez duchownych*

WSTĘP

Penalizacja kontaktów seksualnych z małoletnimi jest ze wszech miar uzasadniona, gdyż nie ma „dobrej pedofilii” (Pospiszyl, 2010). Każde bowiem zachowanie osoby dorosłej, starszej od dziecka, służące podniecaniu się i zaspokajaniu popędu seksualnego jest przemocą seksualną wobec tego dziecka. Seksualna aktywność pomiędzy dorosłym a dzieckiem zawsze opiera się na wykorzystywaniu władzy wobec dziecka, a ma to swój szczególny wyraz, gdy dochodzi do niej ze strony osób pełniących profesje zaufania publicznego, takich jak duchowni. Oczywiście jest, że aktywność taka musi być traktowana jako seksualne wykorzystanie dziecka. Nie ma więc możliwości wyodrębnienia w pedofilskich relacjach tego, co dobre, a co złe, gdyż wszystkie takie stosunki

prowadzą do wykorzystania słabszej pozycji dziecka, niezależnie od tego, czy źródłem tych relacji jest uczucie, czy strach (Warylewski, 2010).

W polskim porządku prawnym ochronie dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym służą przepisy rozdz. XXV (Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności) ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm.; dalej: Kodeks karny lub k.k.). W doktrynie przyjmuje się, że „przestępstwo seksualnego wykorzystania małoletniego (określane nierzadko skrótkowo mianem pedofilii) jest typem czynu zabronionego określonym w art. 200 k.k.” (Bocheński, 2016). Na gruncie prawa kanonicznego ochronę małoletnim przed wykorzystywaniem seksualnym przez duchownych zapewnia kan. 1398 § 1 n. 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. (dalej: Kodeks Prawa Kanonicznego lub KPK), który znajduje się w tytule VI (Przestępstwa przeciwko życiu, godności i wolności człowieka), księgi VI (Sankcje w Kościele) tego kodeksu.

Zadaniem prawa karnego jest ochrona przed wykorzystaniem seksualnym dzieci, jako osób, które nie potrafią z powodu ich niedojrzałości wyrazić ważnej prawnie zgody dotyczącej samostanowienia w sferze seksualnej. Na początku rozważań istotne jest zatem ustalenie zakresu pojęcia „dziecko”, które nie jest jednoznaczne dla wszystkich obszarów badawczych. Termin „dziecko” występuje w różnych kontekstach (Smyczyński 1999), a każdy kontekst dookreśla jego znaczenie przez elementy dla niego charakterystyczne. W kontekście prawnym dziecko to osoba w wieku niedojrzałości, zarówno biologicznej, psychicznej, jak i społecznej, której wiek określa się liczbowo (Grześkowiak, 2018). W przypadku przestępstw obejmujących wykorzystywanie seksualne dziecka, jest ono – jako przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa – określane małoletnim poniżej lat 15 (w prawie polskim) lub małoletnim poniżej lat 18 (w prawie kanonicznym). Przy czym warto zwrócić uwagę, że wiek osoby w prawie kanonicznym jest liczony zgodnie z przepisami o czasie ciągłym (kan. 201 § 1 KPK), co determinuje liczenie czasu zgodnie z kalendarzem (kan. 202 § 2 KPK). Termin uzyskania danego wieku następuje „po upływie ostatniego dnia”, w którym kończy się np. 18. rok życia (kan. 203 § 2 KPK), a nie „z początkiem ostatniego dnia”, jak to jest w polskim prawie cywilnym (art. 112 k.c.) (por. Sobański, 2003).

Niniejsze opracowanie odnosi się do wykorzystywania seksualnego małoletnich, w przypadku gdy sprawcą jest duchowny Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego. Wobec powyższego osoby dotknięte tego rodzaju przestępstwami powinny móc korzystać z ochrony prawnej zarówno ze strony Kościoła katolickiego, jak i władz świeckich.

1. KANONICZNE PRAWO KARNE WOBEC WYKORZYSTYWANIA SEKSUALNEGO MAŁOLETNIICH PRZEZ DUCHOWNYCH

Wykroczenia przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, tj. zakazowi „Nie cudzołóż”, od pierwszych wieków chrześcijaństwa zaliczano do kategorii grzechów najcięższych (Wernz, 1937). Jak wskazuje się w literaturze kanonistycznej, wykroczenia takie dokonywane przez duchownych, którzy powinni cieszyć się największym zaufaniem społecznym, są strasznym grzechem, w pełni niezgodnym i sprzeciwiającym się temu, czego nauczają Chrystus i Kościół (Stokłosa, 2017).

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. nie zawiera katalogu przestępstw przeciwko szóstemu przykazaniu. Wprost do przestępstw w materii *de sexto* obecnie odnosi się kan. 1395 KPK oraz kan. 1398 KPK. Przy czym naruszenia w tej materii mogą pojawić się również w związku z przestępstwami zawartymi w normach kan. 1369, 1370, 1371, 1378 i 1387 KPK.

Zachowania obejmujące wykorzystywanie seksualne małoletniego przez duchownego penalizowane są przez kan. 1398 § 1 KPK. Zgodnie z tym przepisem, „pozbawieniem urzędu i innymi sprawiedliwymi karami, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego, jeżeli na to wskazuje dany przypadek, powinien być ukarany duchowny”, który popełnił przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, wykorzystując małoletniego (kan. 1398 § 1 n. 1 KPK). W kanonie tym wyszczególniono ponadto uwodzenie albo nakłanianie małoletniego do udziału w pornografii (kan. 1398 § 1 n. 2 KPK) oraz wytwarzanie i rozpowszechnianie pornografii dziecięcej (kan. 1398 § 1 n. 3 KPK).

Przy czym należy podkreślić, że normy ujęte w kan. 1398 § 1 KPK znalazły się w tym miejscu i w tym brzmieniu dopiero niedawno, bowiem 8 grudnia

2021 r. po nowelizacji Kodeksu Prawa Kanonicznego dokonanej przez Papieża Franciszka na mocy Konstytucji Apostolskiej *Pascite gregem Dei* z 23 maja 2021 r., czyli reformy Księgi VI KPK (Franciszek, 2021). We wcześniejszym stanie prawnym wykorzystywanie seksualne małoletniego było objęte treścią krótszego przepisu, tj. kan. 1395 § 2 KPK, penalizującego przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu dokonane przez duchownego przy wykorzystaniu małoletniego w wieku poniżej lat 16 (choć określona granica została później podwyższona do lat 18). Obecny kan. 1398 § 1 KPK dotyczy małoletnich w znaczeniu osób, które nie ukończyły 18. rok życia (por. kan. 97 § 1 KPK).

Co istotne, kan. 1395 § 2 KPK o wskazanej wyżej treści znajdował się przed nowelizacją KPK w tytule V (Przestępstwa przeciwko specjalnym obowiązkom) księgi VI (Sankcje w Kościele) KPK, zaś kan. 1398 KPK, obecnie penalizujący wykorzystywanie seksualne małoletniego przez duchownego, znajduje się w tytule VI (Przestępstwa przeciwko życiu, godności i wolności człowieka) tej samej księgi. To swoiste przeniesienie regulacji wskazanej materii z tytułu V do tytułu VI akcentuje hierarchię dóbr, jakie są przedmiotem ochrony.

Odnosząc się do przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z wykorzystaniem małoletniego popełnionego przez duchownego (kan. 1398 § 1 n. 1 KPK), należy wskazać na dwie strony przestępstwa, a mianowicie osobę małoletnią jako pokrzywdzonego (podmiot bierny) oraz duchownego jako sprawcę czynu (podmiot czynny). Podmiotem dokonującym przestępstwa musi być duchowny, a zatem diakon, prezbiter lub biskup (Borek, 2004).

Omawiane przestępstwo nawiązuje do wartości chronionych przez szóste przykazanie Dekalogu, wobec czego ma bardzo szeroki zakres. Odnosi się bowiem do wszystkich czynów natury seksualnej, będących naruszeniem treści zawartej w szóstym przykazaniu (Suchecky, 2003), obejmujących zarówno nadużycie bezpośrednie (np. kontakt fizyczny), jak i pośrednie (pokazywanie się nago małoletnim lub pokazywanie im pornografii) (Gajda, 2008). Przestępstwo to stanowi gorszący zamach na integralność fizyczną, psychiczną i moralną małoletniego (Borek, 2015), przy czym nie ma tutaj znaczenia, czy pokrzywdzony współdziałał z duchowym w sposób wolny, czy też nie, oraz czy jest świadom tego, czego dokonuje sprawca przestępstwa (De Paolis, Cito, 2000). Wystarczająca jest jego fizyczna obecność, bez względu na świadomość

i zgodę lub dezaprobatę wobec tego rodzaju zachowania (Syryjczyk, 2003). Sam czyn wobec małoletniego musi być zewnętrzny i dotyczyć natury seksualnej. Zewnętrzne naruszenie ustawy lub nakazu musi być dokonane na skutek winy umyślnej (Suchecki, 2018). Wskazane przestępstwo należy do grupy przestępstw mieszanego forum (łac. *delicta mixta*), a więc takich, za które przewiduje karę zarówno prawo kościelne, jak i państwowe.

Przedstawiając normy prawa kanonicznego odnoszące się do wykorzystywania seksualnego małoletnich przez duchownych, trzeba wskazać na włączenie w 2001 r. przez Jana Pawła II za sprawą *Normae de gravioribus delictis* (NGD, 2001) przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu dokonanego przez duchownego z wykorzystaniem małoletniego do kategorii ciężkich przestępstw (łac. *delicta graviora*) przeciw moralności (łac. *contra mores*), zastrzeżonych do wyłącznego osądu Kongregacji Nauki Wiary, która zgodnie z art. 52 Konstytucji Apostolskiej *Pastor Bonus*, wydanej 28 czerwca 1988 r. przez Jana Pawła II, w takich przypadkach stwierdza lub nakłada sankcje kanoniczne zgodnie z prawem, zarówno powszechnym, jak i własnym (Jan Paweł II, 1988).

Na mocy *Rescriptum ex Audientia SS.mi* Ojca Świętego Benedykta XVI z 21 maja 2010 r. (Benedykt XVI, 2010) do *Normae de gravioribus delictis* wprowadzone zostały zmiany (Kongregacja Nauki Wiary, 2010; dalej również: NGD, 2010). Obok czynów przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełnionych przez duchownego z wykorzystaniem małoletniego w wieku poniżej lat 18, dodatkowo wyodrębniono przestępstwo w postaci nabywania, przechowywania, rozpowszechniania w celach lubieżnych materiałów pornograficznych przedstawiających nieletnich poniżej lat 14 w jakikolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek urządzenia.

Dodatkowo na mocy *Rescriptum ex Audientia SS.mi* papieża Benedykta XVI wprowadzono możliwość przedłożenia najcięższych spraw do decyzji o wydaleniu ze stanu duchownego (wraz z dyspensą od celibatu) lub pozbawienia urzędu bezpośrednio Ojcu Świętemu. Należy również dodać, że z osobą małoletnią zrównano osobę dorosłą, która trwale niezdolna jest w pełni posługiwać się rozumem, wobec czego przestępstwa te dotyczą również pewnej grupy osób dorosłych.

Następną modyfikacją w *Normae de gravioribus delictis* dokonał Ojciec Święty Franciszek poprzez *Rescriptum ex audientia SS.mi* z 4 października 2019 r., wprowadzający pewne zmiany do *Normae de gravioribus delictis*, na mocy którego została podwyższona granica wieku podmiotu biernego przestępstwa nabywania, przechowywania, rozpowszechniania pornografii dziecięcej z lat 14 do lat 18 (Franciszek, 2020a; dalej również: NGD, 2019) (Kongregacja Nauki Wiary, 2019).

Wobec powyższego obecnie do najcięższych przestępstw przeciw obyczajom (łac. *contra mores*), które osądza wyłącznie Kongregacja Nauki Wiary, należy przestępstwo przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełnione przez duchownego z osobą poniżej 28. roku życia (art. 6 § 1, n. 1 NGD, 2019) oraz przestępstwo nabywania, przechowywania, rozpowszechniania w celach lubieżnych materiałów pornograficznych przedstawiających nieletnich poniżej lat 18 w jakikolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek urządzenia (art. 6 § 1, n. 2 NGD, 2019) (Kongregacja Nauki Wiary, 2019).

9 maja 2019 r. Ojciec Święty Franciszek ustanowił nowe normy prawne, mające zapewnić skuteczne ściganie i rozliczanie w Kościele przypadków nadużyć seksualnych popełnionych przez duchownych, osoby konsekrowane i członków stowarzyszeń życia apostołskiego.

Franciszek wprowadził nowe, precyzyjne regulacje dotyczące zgłaszania wyszczególnionych przypadków przestępstw seksualnych oraz prowadzenia wstępnego dochodzenia przez metropolitów, w przypadku gdy podejrzanymi są biskupi lub inni duchowni o wyższych godnościach. Normy te zostały zawarte w liście apostołskim wydanym w formie motu proprio *Vos estis lux mundi* z 9 maja 2019 r. (Franciszek, 2019; dalej również: VELM) i weszły w życie 1 czerwca 2019 r. Nowe normy nie odnoszą się do wszystkich przestępstw przeciwko szóstemu przykazaniu, ale do trzech wyodrębnionych przypadków, obejmujących następujące zachowania (art. 1 § 1 lit. a n. I–III VELM): zmuszanie do czynności seksualnych przy zastosowaniu przemocy, groźby lub nadużycia władzy (I), dopuszczanie się czynności seksualnych z osobą małoletnią lub bezradną (II) oraz wytwarzanie, prezentowanie, przechowywanie lub rozpowszechnianie, także telematycznie (za pomocą urządzeń telekomunikacyjnych), pornografii dziecięcej oraz rekrutowanie lub nakłanianie osoby małoletniej czy bezradnej do udziału w prezentacjach pornograficznych (III).

Oznacza to, że normy te dotyczą przestępstw dokonanych nie tylko wobec małoletnich, ale również pewnego kręgu osób dorosłych.

Papież wprowadził ponadto obowiązek ustanowienia w każdej diecezji systemu składania zawiadomień o przestępstwach, który będzie „łatwo dostępny dla każdego” (art. 2 § 1 VELM) (w dalszej perspektywie ustawodawca kościelny nałożył obowiązek utworzenia urzędu lub biura kościelnego odpowiedzialnego za funkcjonowanie nowego systemu).

Motu proprio VELM wprowadza specjalną procedurę zawiadomienia o wymienionych w nim typach czynów, zobowiązując duchownych, osoby konsekrowane oraz członków stowarzyszeń życia apostołskiego do niezwłocznego zawiadomienia o popełnieniu przez duchownego z wykorzystaniem małoletniego przestępstw przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu wymienionych w VELM (art. 3 § 1 VELM). Jak już wyżej wskazano, zaniechanie takiego obowiązku stanowi odrębne przestępstwo (art. 1 § 1 lit. b VELM). Realizacja tego obowiązku nie zwalnia natomiast z obowiązku zawiadamiania o tym fakcie władz państwowych (por. art. 19 VELM).

Kolejne etapy kanonicznego postępowania karnego to wstępne dochodzenie oraz sądowe postępowanie karne, które kończy się wykonaniem kary. Istnieje również droga karno-administracyjna kończąca się wydaniem dekretu oraz możliwość przeprowadzenia specjalnej interwencji Papieża. Wyboru drogi proceduralnej dokonuje Kongregacja Nauki Wiary, najczęściej w takich przypadkach wskazując na sądowy proces karny.

Dochodzenie wstępne oraz sądowe postępowanie karne regulowane są na podstawie ogólnych norm zawartych w KPK dotyczących wszystkich przestępstw oraz norm szczegółowych odnoszących się do przestępstwa przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełnionego przez duchownego z wykorzystaniem małoletniego zawartych w NGD, jak również na podstawie Listu Okólnego Kongregacji Nauki Wiary z 3 maja 2011 r. (Kongregacja Nauki Wiary, 2011; dalej również: List Okólny). Ponadto pomocne wskazania proceduralne zawiera *Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich*, wydane przez Kongregację Nauki Wiary 16 lipca 2020 r. (Kongregacja Nauki Wiary, 2020; dalej: *Vademecum*). Warto w tym miejscu wskazać, gdyż jest to bardzo istotne dla omawianego

przestępstwa, że zgodnie z n. III pkt 51 Vademecum, „jeśli zachodzi potrzeba wysłuchania osoby małoletniej [...] należy stosować się do przepisów państwowych danego kraju i postępować w sposób dostosowany do wieku i stanu tej osoby, umożliwiając na przykład towarzyszenie jej przez osobę pełnoletnią, którą darzy ona zaufaniem, oraz unikając jej bezpośredniego kontaktu z oskarżonym”. Wprowadza to zasadę szczególnego traktowania małoletniego podczas kanonicznej procedury karnej, bowiem co do zasady przesłuchanie małoletniego jako świadka nie ma miejsca w procesie kanonicznym, jeśli ten nie ukończył lat 14. Choć istnieje możliwość dokonania takiego przesłuchania na mocy dekretu sędziego (kan. 1550 § 1 KPK), które powinno być dostosowane do stopnia rozwoju przesłuchiwanego (Wrenn, 2000; Lempa, 2013, Kazimierski, 2015).

2. POLSKIE PRAWO KARNE WOBEC WYKORZYSTYWANIA SEKSUALNEGO MAŁOLETNIICH PRZEZ DUCHOWNYCH

Kwalifikacje prawne zawarte w rozdziale XXV Kodeksu karnego mają za zadanie chronić prawa każdej jednostki ludzkiej przed ich naruszeniem ze strony osób chcących zaspokoić swój popęd seksualny w sposób niezgodny z przepisami (Włodarczyk, 2015). Zgodnie z tytułem rozdz. XXV „Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności” podstawowym dobrem chronionym przez przepisy w nim zawarte jest prawo do wolności seksualnej i ochrona obyczajowości. Rozdział XXV k.k. obejmuje wydawałoby się zaledwie dziesięć artykułów, jednak ich materia jest obszerna. Wśród przestępstw określonych w tym rozdziale Kodeksu karnego znajduje się grupa takich, które dotyczą wyłącznie zachowań o charakterze pedofilskim, a należą do nich: doprowadzenie przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem do obcowania płciowego małoletniego poniżej lat 15 (tzw. zgwałcenie małoletniego) (art. 197 § 3 pkt 3 k.k.), wykorzystanie seksualne małoletniego przy nadużyciu stosunku zależności lub krytycznego położenia (tzw. molestowanie seksualne) (art. 199 § 2 k.k.), wykorzystanie seksualne małoletniego przy nadużyciu zaufania lub udzieleniu w zamian korzyści majątkowej lub osobistej

albo jej obietnicy (tzw. uwiedzenie) (art. 199 § 3 k.k.), obcowanie płciowe z małoletnim poniżej lat 15 (tzw. pedofilia) (art. 200 § 1 k.k.), spowodowanie lub narażanie małoletniego poniżej lat 15 na kontakt z treściami pornograficznymi (art. 200 § 3 k.k.), prezentowanie małoletniemu poniżej lat 15 wykonania czynności seksualnej (art. 200 § 4 k.k.), propagowanie treści pornograficznych (art. 200 § 5 k.k.), nagabywanie seksualne małoletniego (tzw. grooming) (art. 200a k.k.), propagowanie treści pedofilskich (art. 200b k.k.), proceder pornografii dziecięcej (art. 202 § 2–4c k.k.) oraz prostytutce dziecięcej (art. 204 § 3 k.k.) (por. Hyps, 2018). Jak już wyżej wspomniano, w celu przeciwdziałania zjawisku wykorzystywania seksualnego dzieci ustawodawca powołał przede wszystkim art. 200 Kodeksu karnego, który penalizuje przestępstwo pedofilii (Grześkowiak, Wiak, 2014; zob. też Gardocki, 2019). Wskazane przepisy chronią wolność seksualną małoletnich poprzez bezwzględny zakaz nawiązywania z nimi stosunków seksualnych. Małoletni bowiem ze względu na swoją niedojrzałość nie mają możliwości podejmowania świadomych decyzji w sferze seksualnej (por. Włodarczyk, 2015).

Jak już wspomniano we wstępie, przestępstwo seksualnego wykorzystania małoletniego jest typem czynu zabronionego określonym w art. 200 k.k. Stosownie do art. 200 § 1 k.k. karze podlega ten, kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania. Zgodnie zaś z art. 200 § 3 k.k. odpowiedzialność karną ponosi ten, kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi. Natomiast w art. 200 § 4 k.k. ustawodawca zawarł odmianę przestępstwa pedofilskiego mającego charakter ekshibicjonistyczny. Zakazem objęto jakiegokolwiek przedstawienie wykonania czynności seksualnej zarówno w sposób indywidualny (np. masturbacja), jak i wspólnie z inną osobą (np. prezentacja współżycia seksualnego). W art. 200 § 5 k.k. ustawodawca wprowadził zaś odrębny typ czynu zabronionego, zawierający przestępstwo prowadzenia reklamy lub promocji działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznaniu się z nimi małoletniemu poniżej lat 15 (Hyps, 2021).

Powszechnie przyjmuje się w doktrynie i orzecznictwie, że dobrem chronionym przestępstw z art. 200 k.k. jest prawidłowy rozwój psychofizyczny małoletniego do 15. roku życia, który może być naruszony przez zbyt wczesną inicjację seksualną i może prowadzić do jego demoralizacji (Filar, 2008; Mozgawa, 2010) oraz obyczajność, u której podstaw legło przekonanie, że przedwczesne rozbudzenie seksualne małoletniego wpływa niekorzystnie na jego rozwój (Rodzynkiewicz, 2006; zob. także: Wyrok Sądu Najwyższego z 12 września 1997 r., V KKN 306/97 oraz Wyrok Sądu Najwyższego z 14 lipca 1988 r., II KR 163/88). Wolność seksualna dziecka, rozumiana jako wolność przed niepożądanymi atakami seksualnymi (Filar, 2006), jest zaś indywidualnym przedmiotem ochrony art. 200 § 1 k.k. (Warylewski, 2000). Ochrona wolności seksualnej dziecka ma na celu zagwarantowanie jego psychofizycznego rozwoju nienaruszonego przez czyn zabroniony. Przestępstwa te naruszają swobodę decydowania o sposobie i czasie inicjacji seksualnej oraz o zetknięciu się małoletniego z seksualnością w ogóle.

Czyny stypizowane w art. 200 § 1, § 3, § 5 k.k. to przestępstwa umyślne, które mogą być popełnione zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i ewentualnym, zaś przestępstwo z art. 200 § 4 k.k. to przestępstwo umyślne, które może być popełnione wyłącznie w zamiarze bezpośrednim (Hypś, 2021). Podmiotem przestępstwa wykorzystywania seksualnego we wszystkich odmianach art. 200 k.k. może być każdy człowiek, który spełnia warunki określone w ustawie karnej, zatem jest to przestępstwo powszechne – w przeciwieństwie do prawa kanonicznego sprawca nie jest określony jako osoba wykonująca konkretną profesję (duchowny). Przedmiotem czynności wykonawczej tego przestępstwa we wszystkich odmianach art. 200 k.k. jest małoletni, który nie ukończył 15 lat. Czyny zabronione stypizowane w art. 200 k.k. to występki zagrożone karą pozbawienia wolności od lat 2 do 12 (art. 200 § 1 k.k.) oraz karą pozbawienia wolności do lat 3 (art. 200 § 3–5 k.k.).

W polskim prawie karnym, tak samo jak w kanonicznym, okoliczności obejmujące cel działania sprawcy, motywację, zgodę czy prowokację ze strony małoletniego nie mają znaczenia dla stwierdzenia zaistnienia przestępstwa (Warylewski, 1999). Prawo karne realizuje swoją funkcję ochronną, wtedy gdy ma miejsce przekroczenie ustawy karnej, naruszenie dobrych obyczajów i kultury społecznej, a przede wszystkim wówczas, gdy są krzywdzone dzieci

i zaburzony zostaje ich rozwój psychofizyczny poprzez zbyt wczesne współżycie seksualne (por. Kilińska-Pękacz, 2015). Pełni ono szczególne zadanie, gdy dochodzi do przestępstw, których skutki dla dzieci mogą trwać do końca życia (Hypś, 2021).

Polskie normy regulujące postępowanie w sprawach o przestępstwa zostały ujęte przede wszystkim w Ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555) (dalej: k.p.k.). Państwowa procedura karna, podobnie jak kanoniczna procedura karna, każdorazowo rozpoczyna się po złożeniu zawiadomienia o popełnionym przestępstwie i składa się z postępowania przygotowawczego (w formie dochodzenia lub śledztwa) oraz sądowego postępowania karnego.

W przypadku przestępstw dotyczących wykorzystania seksualnego małoletniego z art. 200 k.k., które są przestępstwami publicznoskargowymi, tj. ściganymi z urzędu, organy państwowe działają niezależnie od woli pokrzywdzonego. Najczęściej zawiadomienia dotyczące przestępstwa przeciwko małoletniemu dokonują członkowie rodziny pokrzywdzonego, inni świadkowie zdarzenia, pracownicy szkoły i pracownicy służby zdrowia (Krawiec, 2012). Warto dodać, że wstępne ustalenie wieku pokrzywdzonego już właśnie na etapie zawiadomienia może mieć wpływ na dalszy przebieg czynności procesowych, np. może przyspieszyć organizację przesłuchania w trybie art. 185a k.p.k., które chroni małoletniego pokrzywdzonego w sposób szczególny. Nie tylko jednak specjalny tryb przesłuchania przesądza o jego szczególnym traktowaniu podczas postępowania karnego. Przede wszystkim małoletni pokrzywdzony powinien zostać poddany badaniu przez biegłego psychologa w celu wydania opinii dopuszczającej go do udziału w przesłuchaniu i innych czynnościach procesowych, a także do samego udziału w postępowaniu w ogóle. Poddanie go badaniu powinno mieć charakter jednorazowy, dlatego zaleca się, by powołujący biegłego wskazał cele badania w sposób wyczerpujący (Krawiec, 2012). Uznaje się ponadto, że bezpośredni udział małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu sądowym powinien być związany jedynie z czynnościami samodzielnie, bezpośrednio wykonywanymi przez biegłego, tj. przesłuchaniem oraz badaniem (Krawiec, 2012), i tylko jeśli jest to niezbędne dla rozpoznania sprawy.

3. RELACJA PRZEPISÓW DOTYCZĄCYCH PRZESTĘPSTWA WYKORZYSTANIA SEKSUALNEGO MAŁOLETNIEGO PRZEZ DUCHOWNEGO OBOWIĄZUJĄCYCH W KANONICZNYM PRAWIE KARNYM I TYCH UREGULOWANYCH W POLSKIM PRAWIE KARNYM

Podjmując się próby ustalenia relacji przepisów dotyczących przestępstwa wykorzystania seksualnego małoletniego przez duchownego obowiązujących w kanonicznym prawie karnym i tych zawartych w polskim prawie karnym, należałoby przede wszystkim wskazać, że obydwa porządki prawne regulują tę materię w sposób znacząco odmienny. Prawo karne charakteryzuje się tym, że określa wartości, które chroni (por. Bułat, Czarniak i in., 2010). System wartości przyjęty w społeczeństwie stanowi oparcie dla państwowego prawa karnego i tego, co uznaje ono za przestępstwo oraz wykroczenie. Przypisywanie odpowiedzialności za takie czyny również dokonywane jest w odniesieniu do konkretnego systemu wartości (Krajewski, 1994). Prawo kanoniczne także odnosi się do systemu wartości, jednak nie tego przyjętego w społeczeństwie, a ustalonego przez Założyciela Kościoła, któremu ma służyć. Jako posiadające swoje eklezjalne zakorzenienie, będące prawem wspólnoty, nie zaś określonej społeczności czy instytucji (Góralski, 2003), odnosi się do zasad postępowania zawartych w Dekalogu. To zakorzenienie jest podstawowym elementem odróżniającym kanoniczny i polski porządek prawny (Góralski, 2003). Zrozumiałe zatem jest, że w prawie kanonicznym przestępstwami są najcięższe naruszenia Dekalogu. Co istotne, pewna część tych naruszeń uznawana jest także za przestępstwa przez prawo państwowe, bowiem w tych przypadkach ma ono na celu ochronę tych samych wartości, które chroni prawo kanoniczne. Wobec tego czyny penalizowane przez kanoniczne prawo karne oraz polskie prawo karne mogą być tożsame, i tak też jest w przypadku przestępstwa wykorzystywania seksualnego małoletnich przez duchownych.

Wskazując zatem na relację przepisów dotyczących przestępstwa wykorzystania seksualnego małoletniego przez duchownego obowiązujących w kanonicznym prawie karnym i tych zawartych w polskim prawie karnym można by

uznać, że wszystkie typy czynów zabronionych z art. 200 k.k. – tj. obcowanie płciowe z małoletnim poniżej lat 15 (art. 200 § 1 k.k.), spowodowanie lub narażanie małoletniego poniżej lat 15 na kontakt z treściami pornograficznymi (art. 200 § 3 k.k.), prezentowanie małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej (art. 200 § 4 k.k.) oraz propagowanie treści pornograficznych wobec małoletnich (art. 200 § 5 k.k.) – w przypadku gdy sprawcą jest duchowny, wchodzi w zakres szerszego znaczeniowo przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnionego przez duchownego z wykorzystaniem małoletniego z kan. 1398 § 1 n. 1 KPK. Ponadto można wskazać, że spośród przestępstw regulowanych przez VELM jedynie przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnione z małoletnim przez duchownego, polegające na dopuszczaniu się czynności seksualnych z osobą małoletnią (art. 1 § 1 lit. a n. II VELM), stanowi przestępstwo wykorzystywania seksualnego w znaczeniu art. 200 k.k., a dokładniej odpowiada typowi czynu z art. 200 § 1 k.k.

Natomiast typy czynów z kan. 1398 § 1, nn. 2–3 KPK – tj. uwodzenie albo nakłanianie małoletniego do ukazywania się w sposób pornograficzny lub do uczestniczenia w rzeczywistych bądź symulowanych przedstawieniach pornograficznych (kan. 1398 § 1 n. 2 KPK), nabywanie, przechowywanie, prezentowanie lub rozpowszechnianie pornograficznych wizerunków małoletnich (kan. 1398 § 1 n. 3 KPK) – znajdują odpowiednik w art. 199 § 3 k.k. (wykorzystanie seksualne małoletniego przy nadużyciu zaufania lub udzieleniu w zamian korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy, tzw. uwiedzenie) oraz w art. 202 k.k. (proceder pornografii dziecięcej).

Przestępstwo wykorzystywania seksualnego małoletnich przez duchownych we wszystkich odmianach zarówno w prawie kanonicznym (kan. 1398 § 1 n. 1 KPK), jak i polskim prawie karnym (art. 200 k.k.) jest przestępstwem umyślnym. Należy jednak zaznaczyć, że umyślność czynu w obydwu porządkach prawnych postrzegana jest w różny sposób, co bezpośrednio wpływa na stwierdzenie zawinięcia duchownego. Jak już wyżej wskazano, czyny stypizowane w art. 200 § 1, § 3, § 5 k.k. to przestępstwa umyślne, które mogą być popełnione zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i ewentualnym, zaś przestępstwo z art. 200 § 4 k.k. to przestępstwo umyślne, które może być popełnione wyłącznie w zamiarze bezpośrednim (Hypś, 2021). Wszystkie czyny uregulowane przez

kan. 1398 § 1 n. 1 KPK to przestępstwa umyślne, które mogą być popełnione wyłącznie w zamiarze bezpośrednim. W prawie karnym kanonicznym nie występuje instytucja zamiaru ewentualnego, jego rolę przejęła wina nieumyślna (kan. 1326 § 1 n. 3 KPK), a dokładniej nieumyślność świadoma, zwana w kanonistyce *culpa proxima dolo*, czyli lekkomyślność (por. kan. 1326 § 1 n. 3 KPK) (Skonieczny, 2017). W przypadku *delicta contra mores* nie mówi się nic na temat ewentualnej karalności w sytuacji, gdyby doszło do omawianych form naruszenia na skutek winy nieumyślnej (Stawniak, Jarząbek-Bielecka, Bielecka-Gąszcz, 2017).

Obydwa porządki prawne zapewniają więc małoletnim ochronę przed wykorzystywaniem seksualnym przez duchownych, czyniąc to jednak za pomocą zdecydowanie odmiennych regulacji, które można do siebie „przyporównać” pod warunkiem znajomości znaczenia zasad, na których są zbudowane.

4. PRÓBA USPRAWNIENIA WSPÓŁPRACY INSTYTUCJI KOŚCIELNYCH I PAŃSTWOWYCH W SPRAWACH DOTYCZĄCYCH WYKORZYSTYWANIA SEKSUALNEGO MAŁOLETNICH PRZEZ DUCHOWNYCH

4 grudnia 2019 r. papież Franciszek wydał *Rescriptum ex audientia SS.mi w sprawie wydania Instrukcji o poufności procedur prawnych* (Franciszek, 2020b; dalej również: Instrukcja), który 6 grudnia 2019 r. podpisał sekretarz stanu kard. Pietro Parolin. Na jego mocy wszystkie skargi, zeznania i dokumenty zebrane podczas kanonicznych postępowań karnych dotyczących wykorzystywania seksualnego małoletnich przez duchownych przechowywane w archiwach dykasterii watykańskich, a także w archiwach diecezji, które do tej pory podlegały tajemnicy papieskiej, mogą zostać przekazane państwowym urzędnikom śledczym na ich prośbę. Odtąd współpraca pomiędzy śledczymi kanonicznymi i państwowymi powinna się zacieśniać. Co istotne, zgodnie z art. 1 Instrukcji zniesienie tajemnicy papieskiej odnosi się również do dokumentacji dotyczącej sytuacji, w których wyżsi duchowni usiłowali lub doprowadzili do zakłócenia lub uniknięcia dochodzeń prawnych (zarówno kanonicznych, jak i państwowych) przeciwko duchownemu

lub zakonnikowi w związku z omawianym przestępstwem. Takie działania wyższych duchownych zgodnie z art. 1 § 1 lit. b VELM stanowią obecnie odrębne przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu i osoby dopuszczające się takich czynów mogą również podlegać kanonicznej procedurze karnej. Dodatkowo, zgodnie z Listem Apostolskim wydanym w formie motu proprio *Come una madre amerevole* z 4 czerwca 2016 r. papieża Franciszka (dalej: CUMA), w przypadku gdy wyższy duchowny dopuszcza się „jedynie” zaniedbań w sprawowaniu urzędu, zwłaszcza w odniesieniu do przypadków nadużyć seksualnych wobec małoletnich popełnianych przez duchownych podległych jego władzy, stanowi to przyczynę uzasadniającą usunięcie go z urzędu (art. 1 § 1 CUMA) (Franciszek, 2016; por. Stokłosa, 2017). Zgodnie z art. 1 CUMA normy te dotyczą takich osób jak: „Biskup diecezjalny, eparcha lub ten, kto – nawet czasowo – ponosi odpowiedzialność za Kościół partykularny albo za inną wspólnotę wiernych zrównaną z nim w rozumieniu kan. 368 KPK i kan. 313 KKKW”.

Decyzja o zniesieniu tajemnicy papieskiej nie pociągnęła jednak za sobą wydania szczegółowych instrukcji dotyczących zwracania się o dostęp do dokumentacji kościelnej. Konferencja Episkopatu Polski skierowała do Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych pytania dotyczące stosowania motu proprio *Vos estis lux mundi*. Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych w dokumencie z 12 maja 2021 r. zatytułowanym *Uwagi na temat pytań Konferencji Episkopatu Polski odnośnie do stosowania motu proprio „Vos estis lux mundi”* (Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych, 2021; dalej: Uwagi PRTP) wskazała przede wszystkim, że zawsze należy przekazywać państwowej władzy sądowniczej dokumentację, o którą się zwraca, pod warunkiem że wniosek taki uznaje się za prawomocny, i że dokumentacja taka znajduje się w jurysdykcji diecezji (n. 3 lit. a Uwagi PRTP). Wyjaśniła również, że gdy sprawa karna znajduje się już w jurysdykcji Stolicy Apostolskiej, jako że jej autonomia chroniona jest przez prawo międzynarodowe, w celu uzyskania dokumentacji należałoby na drodze dyplomatycznej skierować wniosek o międzynarodową pomoc prawną, prosząc kompetentną dykasterię o udostępnienie wymaganej dokumentacji (n. 6 Uwagi PRTP). Wnioski o pomoc prawną, zgodnie z dokumentem wydanym przez Nuncjaturę Apostolską w Warszawie z 9 grudnia 2021 r. zatytułowanym *Wskazania dotyczące współpracy ze świeckim wymiarem sprawiedliwości*

(Nuncjatura Apostolska, 2021; dalej: Wskazania NA), powinny zawierać możliwie dokładne wskazanie konkretnych faktów, w odniesieniu do których prowadzone jest postępowanie, a także istotnych elementów, które w związku z nimi są badane, oraz uzasadnionych powodów, dla których wnioski o pomoc prawną jest kierowany do Stolicy Apostolskiej (n. 7 Wskazania NA). Powyższe wskazuje na to, że zniesienie tajemnicy papieskiej nie oznacza jednakowego dostępu do wszystkich dokumentów zebranych podczas kanonicznych postępowań karnych w sprawach dotyczących wykorzystywania seksualnego małoletnich przez duchownych. Aby diecezja udostępniła dokumentację znajdującą się jej w archiwach, wymagane jest, by żądanie sądu było wykonalne. Odnośnie zaś do dokumentacji przechowywanej w archiwach dykasterii watykańskich, decyzję o jej udostępnieniu podejmuje Stolica Apostolska na specjalny wniosek. Może oznaczać to pewne utrudnienia w dostępie do dokumentacji, która już trafiła do Stolicy Apostolskiej.

ZAKOŃCZENIE

Wykorzystywanie seksualne małoletnich to poważne przestępstwo, które jako zamach na najbardziej intymne i delikatne obszary człowieczeństwa nie zasługuje na żadną tolerancję. W szczególności zaś, gdy popełnione jest przez osobę duchowną, której profesja cieszy się zaufaniem publicznym. Wskazane w opracowaniu czyny zabronione prowadzą do zaburzenia etapu życia człowieka, który jest zasadniczy dla jego dalszego rozwoju, a przez to dla jakości późniejszego, dorosłego życia. Surowa penalizacja wykorzystywania seksualnego małoletnich, zarówno w prawie kanonicznym, jak i polskim prawie karnym, wskazuje na uznanie przez obu prawodawców znacznej ciężkości tych zachowań. Oba systemy prawne uzupełniają się nawzajem, mając – każdy na swojej swoistej drodze proceduralnej – narzędzia do pociągania do odpowiedzialności sprawców przestępstw i wymierzając kary o dolegliwości właściwej dla ich specyfiki. Sprawca dopuszczający się wykorzystywania seksualnego małoletniego może zostać pociągnięty do odpowiedzialności jednocześnie przez kompetentną władzę kościelną, jak i państwową. Wobec powyższego przede wszystkim istotne jest zawiadamianie przez Kościół organów państwowych

o znanych mu przypadkach wykorzystywania seksualnego małoletnich przez księży oraz przekazywanie zebranej w procesie kanonicznym dokumentacji, by stało się w pełni zadość społecznemu poczuciu sprawiedliwości.

REFERENCES

- Beisert, M. (2012). *Pedofilia. Geneza i mechanizm zaburzenia*. Sopot: GWP.
- Beisert, M. (2011). *Udział środowiska rodzinnego w procesie rozwoju pedofilii*. „Roczniki Socjologii Rodziny”, nr XXI, s. 145–168.
- Bocheński M. (2016). *Prawnokarna reakcja wobec sprawców przestępstw z art. 197 KK i art. 200 KK w świetle teorii i badań empirycznych*. Warszawa: C.H. Beck.
- Borek D. (2004). *Ordynariusz a „Delicta graviora” zarezerwowane Kongregacji Doktryny Wiary*. „Prawo Kanoniczne”, t. 47, nr 3–4, s. 97–146.
- Borek, D. (2015). *Sextum Decalogi praeceptum w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym*. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej.
- Bułat, K. i in. (2010). *Kryminologia*. Warszawa: C.H. Beck.
- De Paolis, V., Cito, D. (2000). *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*. Watykan: Urbaniana University Press.
- Dziergawka, A. (2018). *Prawna ochrona dziecka przed wykorzystaniem seksualnym*. W: A. Grześkowiak, I. Zgoliński (red.), *Prawo karne w ochronie praw dziecka*. Bydgoszcz: KPSW, s. 61–90.
- Filar, M. (2008). *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa: Lexis Nexis.
- Filar, M. (2006). *Rozdział XXV. Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obywatelności*. W: O. Górniok (red.), *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa: Lexis Nexis, s. 829–830.
- Gajda, P.M. (2008). *Sankcje karne w kościele w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II oraz późniejszych zmian i uzupełnień*. Tarnów: Biblos.
- Góralski, W. (2003). *Miejsce prawa kanonicznego w kulturze prawnej Europy*. „Forum Iuridicum”, nr 2, s. 15–34.
- Grześkowiak, A., Wiak, K. (2014). *Kodeks karny z komentarzem*. Warszawa: C.H. Beck.
- Grześkowiak, A. (2018). *Pojęcie dziecka w prawie karnym*. W: A. Grześkowiak, I. Zgoliński (red.), *Prawo karne w ochronie praw dziecka*. Bydgoszcz: KPSW, s. 3–47.
- Hypś, S. (2021). *Komentarz do art. 200 k.k.* W: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.). *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Izdebska, A. (2009). *Konsekwencje przemocy seksualnej wobec dzieci*. „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, nr 8(4), s. 37–55.
- Jarząbek, T. (2019). *Przestępstwa seksualne wobec małoletnich w prawie kanonicznym*. „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich”, t. XXIX, nr 32, s. 69–86.
- Kilińska-Pękacz, A. (2015). *Prawo karne wobec dobrowolnej aktywności seksualnej małoletnich*. „Studia z Zakresu Prawa, Administracji i Zarządzania Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy”, nr 7, s. 81–92.
- Krajewski, K. (1994). *Teorie kryminologiczne a prawo karne*. Warszawa: Dom Wydawniczy ABC.

- Krawiec, A. Z. (2012). *Małoletni pokrzywdzony w polskim procesie karnym*. Toruń: TNOiK „Dom Organizatora”.
- Mierzwińska-Lorencka, J. (2012). *Karnoprawna ochrona dziecka przed wykorzystaniem seksualnym*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Mozgawa, M. (2010). *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Pospiszyl, K. (2010). *Nie ma dobrej pedofilii*. „Tygodnik Powszechny”, nr 2, s. 4–5.
- Rodzinkiewicz, M. (2006). Rozdział XXV k.k. *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności*. W: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom 2. Komentarz do art. 117–277*. Kraków: Zakamycze.
- Rutkowski, R., Sroka, W. (2009). *Program terapii sprawców przestępstw seksualnych*. W: M. Marczak (red.), *Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez Służbę Więzienną w Polsce*. Kraków: Impuls, s. 234–241.
- Skonieczny, P. (2017). *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z małoletnim – uwagi de lege lata i de lege ferenda*. „Prawo Kanoniczne”, t. 60, nr 1, s. 135–175.
- Syryjczyk, J. (2003). *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*. Warszawa: UKSW.
- Smyczyński, T. (1999). *Pojęcie dziecka i jego podmiotowość*. W: T. Smyczyński (red.), *Konwencja o Prawach Dziecka: analiza i wykładnia*. Poznań: Ars boni et aequi.
- Sobański, R. (2003). *Komentarz do kan. 200–203*. W: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. I: Księga I. Normy ogólne*. Poznań: [Wydawnictwo WAM](#).
- Stawniak, H. i in. (2017). *Przemoc seksualna wobec małoletnich i ich ochrona prawnoetyczna i kanoniczna*. „Prawo Kanoniczne”, t. 60, nr 2, s. 139–172.
- Stokłosa M. (2017). *Usunięcie z urzędu kościelnego według motu proprio papieża Franciszka „Come una madre amorevole”*. „Sympozjum”, nr 21/2(33), s. 231–247.
- Suchecki, Z. (2003). *Przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu dekalogu z uwzględnieniem ustaw partykularnych Konferencji Episkopatu USA*. W: Z. Kijas (red.), *Powołanie franciszkańskie: przeżywanie charyzmatu w XXI wieku*. Kraków: PAT, 37–65.
- Suchecki, Z. (2018). *Ustawy prawa karnego w odniesieniu do przestępstw przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu po promulgacji Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.* „Studia Włocławskie”, nr 20, s. 433–444.
- Suchecki, Z. (2011). *Wydalenie duchownych na podstawie kanonicznego procesu karnego*. „Prawo Kanoniczne”, t. 54, nr 3–4, s. 77–115.
- Warylewski, J. (1999). *Karnoprawna ochrona małoletniego przed wykorzystaniem seksualnym w orzecznictwie Sądu Najwyższego*. „Prokuratura i Prawo”, nr 9, s. 92–103.
- Warylewski, J. (2000). *Z zagadnień karnoprawnej ochrony małoletnich przed wykorzystaniem seksualnym*. „Przegląd Sądowy”, nr 2, s. 106–129.

- Warylewski, J. (2010). W: A. Wąsek, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221, t. I*. Warszawa: C.H. Beck.
- Włodarczyk, R. (2015). *Kryminalistyczno-kryminologiczne aspekty przestępstw na tle seksualnym*. Szczytno: WSPol.

ORZECZNICTWO

- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 1988 r., II KR 163/88, OSNKW 1988, nr 11–12, poz. 83.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 września 1997 r., V KKN 306/97, „Prokuratura i Prawo”, 1998, nr 3, 4.

PRAWNE TEKSTY ŹRÓDŁOWE

- Benedykt XVI. (2010). *Normae de gravioribus delictis*. „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie, nr 10, s. 53–59.
- Franciszek. (2016). List apostolski motu proprio *Come una madre amorevole*, „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie, nr 6, s. 6–7. Tekst oryginalny: *Franciscus, Litterae apostolicae motu proprio datae Come una madre amorevole*, AAS, nr 108(2016), s. 715–717.
- Franciszek. (2021). *Apostolic Constitution Pascite gregem Dei*, L'Osservatore Romano, weekly edition in English, 4 June. Tekst oryginalny: *Constitutio Apostolica Pascite gregem Dei*, „Communicationes”, nr 53(2021), s. 9–12.
- Franciszek. (2019). List apostolski motu proprio *Vos estis lux mundi*. „Communicationes”, nr 51(2019), s. 23–33.
- Franciszek. (2020a). Reskrypt Ojca Świętego Franciszka wprowadzający pewne zmiany do Normae de gravioribus delictis. „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie, nr 1(419), s. 13.
- Franciszek. (2020b). Reskrypt Ojca Świętego Franciszka w sprawie wydania Instrukcji O poufności procedur prawnych. „L'Osservatore Romano”, tekst polski w: *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*, s. 57–58.
- Jan Paweł II (1988). *Constitutio apostolica de Romana Curia. Pastor Bonus*. (28.06.1988), AAS, nr 80 (1988), s. 841–934.
- Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Pallottinum, Poznań 1984. Tekst oryginalny: *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS, nr 75(1983), pars II, 1–317.

- Kodeks Prawa Kanonicznego, stan prawny na dzień 8 grudnia 2021 r., zaktualizowany przekład na język polski, https://www.ekai.pl/wp-content/uploads/2021/12/KodeksPrawaKanonicznego_2021_12_15_pl.pdf (dostęp: 14.12.2021).
- Konferencja Episkopatu Polski. (2019). Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia, 7–8 października 2014 r. Akta Konferencji Episkopatu Polski, nr 31, s. 261–270.
- Konferencja Episkopatu Polski. (2015). Prewencja nadużyć seksualnych wobec dzieci i młodzieży i osób niepełnosprawnych w pracy duszpasterskiej i wychowawczej Kościoła w Polsce, Akta Konferencji Episkopatu Polski, nr 27, s. 39–49.
- Kongregacja Nauki Wiary. (2011). *Congregatio pro Doctrina Fidei, Lettera Circolare Tra le importanti responsabilità per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare Linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici*, 3.05, AAS, nr 103, s. 406–412.
- Kongregacja Nauki Wiary. (2010). *Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae de gravioribus delictis*, 21.05, AAS, nr 102(2010), s. 419–434; tekst polski w: „L'Osservatore Romano”, nr 10(326) (2010), s. 53–59.
- Kongregacja Nauki Wiary. (2019). Normy de gravioribus delictis (tekst po modyfikacjach z 15 lipca 2010 r. papieża Benedykta XVI, ujednolicony ze zmianami z 3 grudnia 2019 r. papieża Franciszka). W: Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży. Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Ząbki 2020: Apostolicum, s. 23–32.
- Kongregacja Nauki Wiary. (2020). Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich, wersja 1.0, 16.07. W: Biuro Delegata KEP ds. Ochrony Dzieci i Młodzieży. Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Ząbki 2020: Apostolicum, s. 59–99.
- Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych. (2021). Uwagi na temat pytań Konferencji Episkopatu Polski odnośnie do stosowania motu proprio „Vos estis lux mundi”, 12 maja 2021 r., www.ekai.pl/stolica-apostolska-uregulowala-zasady-wspolpracy-ze-swieckim-wymiarem-sprawiedliwosci-w-polsce/+&cd=6&hl=pl&ct=clnk&gl=pl (dostęp: 29.03.2022).
- Nuncjatura Apostolska. (2021). Wskazania dotyczące współpracy ze świeckim wymiarem sprawiedliwości, 9 grudnia 2021 r., www.ekai.pl/stolica-apostolska-uregulowala-zasady-wspolpracy-ze-swieckim-wymiarem-sprawiedliwosci-w-polsce/+&cd=6&hl=pl&ct=clnk&gl=pl (dostęp: 29.03.2022).
- Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 862 ze zm.).

Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2017 r. poz. 773).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555 ze zm.).

